
Біленкова С.В.

Кандидат мистецтвознавства,
дійсний член УНК ICOMOS історик архітектури,
мистецтвознавець

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА ЧЕРНІВЦІВ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНИ

*Щоби зберегти нам "ятки культури,
необхідні для моральної осілості людей,
мало тільки платонічної любові до своєї
країни, любов повинна бути дієвою.
Д. С.Лихачов. «Екологія культури»*

Проблеми збереження культурної спадщини сьогодні все більше привертають увагу вчених-юристів.

В Україні, коли суспільство перебуває у глибокій соціальній дезінтеграції, коли фактично відсутні нові суспільні цінності, ідеали і громадянська свідомість, котрі були б рівноцінні або перевищували б колишні цінності й ідеали, досить важко торкатись питань розвитку національної культури, особливо, коли це стосується забезпечення охорони та збереження культурних надбань, відповідальності за порушення законодавства з охорони нерухомих об'єктів культурної спадщини.

Історико-культурні надбання, залишені нам у спадок від пращурів, є не лише суто національною цінністю, а й невід'ємною частиною культурного надбання світової цивілізації.

У спілкуванні з історією культури минулих часів кожен із нас отримує відчуття близькості з вічними категоріями прекрасного, відчуття непорушності та невичерпності еволюційного розвитку людства. У цьому й полягає одна з причин великого інтересу наших сучасників до пам'яток культурної спадщини, особливо до пам'яток архітектури та містобудування, до історичної спадщини не тільки європейських міст, а й вітчизняних із багатою історією та невідомими світові ще у своїй більшості культурними надбаннями.

Культурна спадщина кожного народу це відображення багатогранності його генія і таїнство спадкоємності, яке поєднує

все те, що створено ним протягом століть, та все те, що він здатний втілити у майбутньому. Тому збереження об'єктів культурної спадщини є підтвердженням тієї життєздатності, яка необхідна творчому духу нації.

Звернемось хоча б до історії існування Всесвітньої організації UNESCO. На початок XXI століття – у 2000 році до Списку всесвітньої спадщини UNESCO потрапило 630 об'єктів. Серед них до цього поважного

Переліку вперше потрапили всесвітньо відомі пам'ятки-символи нашої вітчизняної історії, як Софійський собор і Києво-Печерська лавра з прилеглими монастирськими спорудами та історичний центр міста Львова. Упродовж декількох років цей Перелік став активно поповнюватись. І якщо 2005 року у ньому налічувалося 788 об'єктів культурного надбання, то минулого 2007 року – вже 851 об'єкт [24, 28].

Від України до Списку Попереднього розгляду (Tentative List) потрапили і Чернівці з основним об'єктом номінації – архітектурним витвором видатного чеського архітектора, випускника Віденської Академії мистецтв, Першого президента Празької Академії мистецтв, культурного діяча та мецената Йозефа Главки, – ансамблем Резиденції буковинських митрополитів (нині центральний корпус Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича), який був збудований на Буковинській землі протягом 1864-1882 років. Цей ансамбль став не тільки духовним символом міжконфесійної толерантності на Буковині, а й унікальним взірцем постромантичних тенденцій у Європейській архітектурі другої половини XIX століття [2, 3, 4, 5, 6].

Водночас такий активний інтерес до об'єктів Всесвітньої культурної спадщини вимагає і вдосконалення пам'яткоохоронних питань. Сучасні уявлення про основні засади охорони культурної спадщини знайшли відображення й у вітчизняному пам'яткоохоронному законодавстві. У 2000 році, коли був прийнятий Закон України „Про охорону культурної спадщини», враховувався також досвід і органів державного управління, широкої громадськості, міжнародних і національних пам'яткоохоронних надбань, діючих у цій сфері.

Окрім того, зауважимо, що цього року у черговому „Віснику» УНК ICOMOS вперше надруковано третю редакцію законопроекту „Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини». Окремий розділ цього законопроекту присвячений державній політиці та державному управлінню у сфері охорони архітектурної та містобудівної спадщини і, відповідно, правовим питанням [26].

У цій сфері за роки незалежності в Україні вже напрацьована

певна правова база. Зокрема, прийнято Закони „Про національний архівний фонд і архівні установи»; „Про музеї та музейну справу»; „Про пріоритетні завдання в сфері містобудування»; „Про архітектурну діяльність»; „Про охорону культурної спадщини»; „Про охорону археологічної спадщини»; „Про затвердження загальнодержавної програми збереження та використання об'єкта культурної спадщини на 2004-2008 роки»; „Про тимчасову заборону приватизації пам'яток культурної спадщини» та ін.

Як свідчать публікації останніх років у центральних засобах масової інформації, Україна стала однією із перших країн пострадянського простору, що активно включилась до формування нових напрямлень міжнародного пам'яткоохоронного законодавства.

Навесні 2005 року під егідою ЦК UNESCO з 12 по 14 травня у Відні була організована робота міжнародного пам'яткоохоронного Конгресу

„Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом». Серед 600 експертів та спеціалістів із 55 країн світу Україна була представлена делегатом від Чернівецької міської ради. Згодом, наприкінці цього ж року та у послідовні роки у центральному збірнику наукових праць Міністерства культури і туризму неодноразово друкується „Віденський Меморандум-2005": „Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом» [8, 9]. Цей міжнародний Закон став обов'язковим не тільки для тих історичних міст, які увійшли до Всесвітньої культурної спадщини UNESCO, а й для тих, на території яких містяться об'єкти, включені до Списку всесвітньої спадщини UNESCO, або плануються бути включеними.

Як зазначається в одній зі статей зазначеного збірника, враховуючи своєрідну специфіку пам'яткоохоронної справи й унікальну цінність історичного ландшафту міста Чернівців, депутатським корпусом Чернівецької міської ради у лютому 2005 року одноголосно було прийнято рішення за № 669 від 24.02.2005 року „Про призупинення викупу та передачі у власність земельних ділянок у межах історико-культурної заповідної території міста Чернівців» [7,17]. Це важливе рішення дало початок розробці основних заходів щодо збереження традиційного характеру історичного ландшафту міста Чернівців як особливого стратегічного об'єкта України з ведення сучасної містобудівної політики.

Відомий дослідник пам'яткоохоронної галузі, доктор архітектури,

професор Віктор Соченко у цьому контексті ґрунтовно проаналізував правову базу та досвід щодо охорони і збереження нерухомих пам'яток, розташованих на території України [27]. Як він далі зазначає, „досвід багатьох країн світу переконує, що для забезпечення повноцінних охоронно-реставраційних заходів із належного збереження нерухомої культурної спадщини необхідна наявність відповідного якісного кадрового забезпечення цієї сфери. У цьому плані ІСОМО8ом ще у 1993 р. (Коломбо, Шрі-Ланка) було прийнято і рекомендовано для поширення серед країн світу відповідний документ „Найважливіші напрямки підготовки спеціалістів у галузі охорони та реставрації пам'яток, ансамблів і визначних місць» [20], в якому сформульовані мета, завдання та програмні питання професійної підготовки фахівців в галузі охорони і реставрації пам'яток. „І тут постає питання: а наші вищі архітектурно-будівельні школи були своєчасно ознайомлені з цим документом? У той же час заслуговує на увагу також досвід підготовки фахівців охоронно-реставраційної справи в різних європейських країнах. Так, у 1995 році за ініціативою ІСОМО8 було організовано спеціальний міжнародний семінар у Гельсінкі (Фінляндія), на якому в узагальненому порівнянні аналізувалась практика підготовки пам'яткоохоронців у Фінляндії, Швеції, Естонії, Латвії, Литві, Польщі, Греції, Угорщині, Великобританії, Росії та інших країнах світу» [27].

Місто Чернівці у цьому контексті активно включилося до загального міжнародного процесу вдосконалення реставраційної справи. Навесні — у травні 2003 року на пам'ятці архітектури національного значення -знаменитій Ощадній касі — нині Художньому музеї (арх. Хуберта Гесснера, 1900-1901 рр.) був проведений І Міжнародний Українсько-австрійський науково-практичний реставраційний семінар. У його роботі брали участь провідні реставратори з Австрії як керівники відповідних „майстер-класів» за чотирма напрямками (1.роботи по дереву; 2.реставрація ліпного інтер'єрного декору та фасадного оздоблення; 3.бляхарні роботи і роботи по металу; 4.позолотні роботи), львівські та чернівецькі майстри, керівники всіх виконавчих органів Чернівецької міської ради. Хроніка цього триденного семінару активно висвітлювалась не тільки у місцевих засобах масової інформації, а й у центральних. Результатом такої співпраці стало те, що невдовзі центральний фасад сучасного Художнього музею у своєму естетично-художньому образі був максимально наближений до автентичного

вигляду: фасадне полотно було пофарбовано у колір „слонової кістки», з імітацією позолоти, а обрамлення центрального portalу пам'ятки знову стали прикрашати ліпні скульптури орлів-беркутів, які у роки II світової війни при невідомих обставинах зникли.

Окрім того, протягом останніх років у місті проводилась відповідна просвітницька діяльність. І внаслідок цього на кінець 2007 року у Чернівцях з'явилися перші зародки щодо відтворення місцевої ремісничо-реставраційної школи: із чотирнадцяти ліцензованих приватних установ реставраційного напрямку одна — має навіть Державну ліцензію із правом виконувати ремонтно-реставраційні роботи на пам'ятках національного значення.

Але не меншої уваги заслуговує той факт, що у Чернівцях уже упродовж п'яти років діє Громадська рада з питань охорони культурної спадщини. Членами її першого скликання велась і науково-пошукова робота. Таким чином було виявлено, що далека Північна Пальміра вже наприкінці XIX століття володіла унікальним досвідом із підготовки кадрів не тільки з реставраційної справи, а й з правоохоронної. Починаючи із середини XIX століття спеціально для студентів юридичного факультету Петербурзького університету читався відповідний курс дисципліни з історії архітектури, який містив видатне та виключно передове для того часу викладання основ теорії архітектури. Читав його відомий у той час теоретик архітектури, архітектор-педагог, професор архітектури, талановитий лектор АППОЛІНАРІЙ КАЕТАНОВИЧ КРАСОВСЬКИЙ. „Студенти [...], які готувалися до державної служби, володіли глибокими знаннями історії та теорії архітектури, оскільки їм часто „доводилося розбирати позови між виконавцями робіт і замовниками, приймати закінчення виконання будівельних робіт, засвідчувати пошкодження у будівлях, проводити експертизи тощо...» [9].

Деякі випускники юридичного факультету Петербурзького університету згодом навіть стали талановитими будівельниками та архітекторами.

Цей, здавалось би на перший погляд, незначний епізод із історії права у Росії другої половини XIX століття свідчить про те, що архітектурна освіта необхідна була не тільки архітекторам, але і правознавцям, працівникам

органів судочинства. Особливо це відчутно сьогодні, коли в Україні спостерігається справжній будівельний бум, який, безумовно, приводить до значних порушень історичного середовища у старовинних містах і руйнації пам'яток культурної спадщини. Якщо раніше в органах

судочинства розглядались в основному конфліктні питання щодо приватизації приватного нерухомого майна, землі, то сьогодні – різко збільшився процес ведення справ щодо приватизації земель історико-культурного призначення, здійснення нового будівництва у межах цих земель, аварійності історичних будівель, відповідного використання та збереження пам'яток архітектури, оренди цінних приміщень об'єктів нерухомої спадщини, їх матеріальної оцінки, тощо.

Усвідомлюючи актуальність назрівання проблемних питань у пам'яткоохоронній сфері, Апеляційний суд Чернівецької області ще на початку 2000-х років став одним із перших організаторів науково-практичних конференцій, семінарів, творчих зустрічей із відомими дослідниками архітектури. При активному сприянні суду у Чернівцях, протягом декількох навчальних років, починаючи з 1999 року у Чернівецькому Буковинському університеті для студентів юридичного факультету успішно читався спеціальний курс з історії архітектури та культурної спадщини Чернівців. Це дало свої результати. Випускники ВНЗу при виконанні своїх професійних обов'язків отримали можливість більш якісніше розглядати судові справи, здійснювати більш глибокий аналіз не тільки правових актів, а й ефективно застосовувати ці знання у своїй професійній діяльності, більше розуміти і любити місто. Цим самим Апеляційний суд активно залучився до процесу формування громадської думки, пов'язаної з усвідомленням того, що пам'ятка культурної спадщини – це не тільки об'єкт матеріального збагачення, а й необхідний компонент гармонійного існування у сучасному урбанізованому суспільстві.

Хочеться зауважити також, що у проекті «Декларації прав людини» -своєрідному заповіті Д.С.Лихачова стверджується, що „Втрата будь-якого елементу Культурної Спадщини – є невідтворною втратою і веде до духовного зубожіння усієї людської цивілізації». А між тим „запас пам'яток культури, запас культурного середовища надзвичайно обмежений у світі, і він виснажується зі все прогресуючою швидкістю» [10].

Дмитро Сергійович Лихачев звертає увагу на те, що пам'ятки культури більш вразливі, порівняно із природою. „Природа володіє здібністю до самозахисту і відтворенню порушеної людством рівноваги. Вона заліковує рани. Можна очистити забруднені ріки і моря; можна відтворювати ліси, поголів'я худоби, безперечно, якщо не перейдена відома межа. Зовсім інакше із пам'ятками культури, їх втрата незворотна, тому що пам'ятки культури завжди індивідуальні, завжди пов'язані з певною епохою, з певними

майстрами. Кожна пам'ятка руйнується навіки, спотворюється навіки, раниться навіки» [11].

І тому цілком зрозуміло, що у кінці свого життя він прийшов до думки про необхідність створення Міжнародного трибуналу для захисту населення,

аналогічного Гаагському трибуналу, який вершить правосуддя по відношенню до військових злочинів проти людства. У його „Декларації прав людини» можна знайти пропозиції щодо створення при UNESCO спеціального органу, який зміг би притягнути до судової відповідальності винуватців руйнації чи спотворення творів культури. Стаття 9 „Декларації...» сформульована ним в абсолютно категоричній формі: „Любі дії, які ведуть до знищення пам'яток історії та культури, повинні бути у міжнародно-правовому плані кваліфіковані як злочин проти людства « [12].

Один із розділів „Декларації прав людини» присвячений ролі міжнародної спільноти у збереженні спадщини („Про право культури на збереження»).

Своєчасним буде зауважити, що роком народження сучасної системи всесвітньої культурної і природної спадщини прийнято вважати 1960 рік, коли, у зв'язку із будівництвом у Єгипті Асуанської дамби виникла загроза затоплення храмів Рамзеса II у Нубійській пустелі. Міжнародне співтовариство усвідомило, що їх загибель у водах Нілу буде непоправною втратою для людства, а Єгипет і Судан не мають коштів для спасіння безцінних пам'яток. На заклик директора UNESCO у надзвичайно короткий термін відгукнулись 50 країн світу, і необхідні кошти були зібрані. Побудовані біля трьох тисяч років назад храми перенесли на спеціально створений острів [13].

1965 року на конференції UNESCO у Вашингтоні отримала підтримку система збереження природних і культурних об'єктів як єдиного цілого. Так зародився рух, який у наші дні набув глобального масштабу і базується на створенні узагальненої системи культурних і природних досягнень планети. Система всесвітньої спадщини опирається на комплекс Міжнародних правових актів, важливіший із яких – Конвенція щодо збереження всесвітньої культурної і природної спадщини UNESCO, прийнята у 1972 році. До початку XXI століття її ратифікували 156 держав, у тому числі й Україна [14].

В умовах жорсткої сучасної конкуренції історичних міст, Чернівці можуть стати повноцінною культурною столицею молодої України – як європейської держави.

Тут може бути надзвичайно корисною думка Чарльза Лендрі з

Великої Британії, наведена нещодавно у часописі „Дзеркало тижня» публікацією доктора мистецтвознавства Неллі Корнієнко „Так жити не можна... А як?». У ній чітко вказується про те, що „у конкуренції перемагають ті міста, які виконують такі три головні умови:

- I. беруть на себе керований творчий ризик;
- II. мають міцне, але делеговане і широке управління;
- III. чітко уявляють про те, куди рухаються».

Ця думка цілком підходять і для Чернівців. Місто сьогодні – справжня „перлина» світового значення з високоякісним традиційно сформованим архітектурним середовищем європейського гатунку, розташованим на схилах Прикарпатських пагорбів. Вона ще на початку ХХ століття подарувала світові одну із перших і вдалих моделей існування сучасного Європейського Союзу. Адже тут, у місті із будівництвом Православної митрополії (Резиденції буковинських митрополитів – нині центрального корпусу Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича) „генетичного коду» подальшого розвитку міста, досі у злагоді і мирі проживають представники різних національностей і угруповань та різних релігійних конфесій. Досі на території одного міста з початку ХХ століття існують і діють Народні Доми, які іноді розташовані навіть поряд на одній вулиці. Досі на вулицях цього невеличкого українського міста розмовляють різними мовами світу. Тут з 1875 року існує один із найдавніших університетів України, де першими факультетами були юридичний та філософсько-теологічний.

Чи не є це однією зі складових формування „культурної столиці» в Україні?

Саме буковинські правоохоронці, як представники місцевої еліти, формували у Чернівцях і естетичні смаки, і висококультурні традиції, і архітектурний образ міста.

Якщо уважно придивитися до художнього образу будівлі Буковинської Палати Справедливості (нині тут розміщена Чернівецька обласна державна адміністрація), збудованої на початку ХХ століття (арх. Ф.Сковрон, 1904-1906 рр.), то можна легко „прочитати» не тільки „кам'яну історію міста», але й історію права і судочинства на Буковині.

Ця споруда своїм художнім звучанням демонструє своєрідний візуально-просторовий „музейний експурс» від часів „Платонівської Академії епохи Ренесансу» – до сучасної на той час епохи „Віденського модерну», який делікатно прикрашений буковинськими національними мотивами відлунням такого символічного

„архітектурного заповіту» Буковинської Палати Справедливості наступним поколінням стало формування у Чернівцях місцевих культурних традицій, які у подальшому гармонійно переплелись у єдиний суцільний „котел європейських культур».

Підсумком архітектурного розвитку Чернівців стало те, що в історичному центрі надзвичайно цілісно та репрезентативно відобразились майже всі художньо-естетичні тенденції, які виникали у європейській архітектурі: європейський класицизм; класичний ампір, – який дуже полюбляли буковинські адвокати; неоготика; неоренесанс, – як символ відродження справедливості на Буковині; необароко; романтичні тенденції „історизму»; унікальний і неповторний у багатстві багатогранної архітектурно-художньої палітри буковинський модерн; швидкоплинний лаконічний стиль „ар-деко», європейський функціоналізм. Все це свідчить про багатогранні нашарування у чернівецькій архітектурі культурного пласту від представників різних етнічних культур, зокрема: української, німецької, іудейської, румунської, вірменської, чеської, італійської, французької та ін., які і створили цей своєрідний „архітектурний букет європейських ароматів».

Це і є відповіддю на риторичне запитання: що таке місто?

По-перше, місто – складний комплекс системи матеріальних і духовних цінностей. Сказати б, передчувань, фантазій „на тему» ідеального міста як бажаного місця перебування; системи ландшафтів, будівель, як матеріалізації гармонії та порядку, комфорту і середовища креативних, творчих ідей; символів міста як втілення пам'яті й ідеалів.

По-друге, у місті багато різних знаків самооцінки і самоідентифікації, відтворених у пам'ятниках, типах храмів і їх розписах; типів бізнесу; нарешті – етичних і моральних норм міста.

Архітектурна спадщина Чернівців отримала належну наукову оцінку ще у другій половині 1980-х років і з 1995 року рішенням сесії депутатів Чернівецької міської ради у місті була створена історико-культурна заповідна територія м. Чернівців площею в 226 га.

Згодом, 1999 року до пам'яток культури національного надбання України були включені містобудівні ансамблі Центральної площі, Театральної площі, вулиці О.Кобилянської, значна частина Головної вулиці і безумовно ансамбль Резиденції буковинських митрополитів.

Протягом п'яти років XXI століття унікальність містобудівного середовища Чернівців стала оцінюватись уже на самому високому рівні. За цей період надзвичайно активізувались міжнародні зв'язки щодо

вивчення і нового якісного усвідомлення цінності не тільки містобудівної канви, а і його історичного традиційно сформованого міського ландшафту.

У 2006-2007 роках київськими науковцями на замовлення Чернівецької міської ради був розроблений „Відкоригований історико-архітектурний опорний план Чернівців», в якому було визначено історичні ареали земель історико-культурного призначення та режими їх використання [7]. Наказом Міністерства культури та туризму України влітку 2007 року у пакеті цього плану був затверджений також і новий Перелік об'єктів культурної спадщини міста, який сьогодні нараховує понад 800 [16].

До цього Переліку окрім вже відомих пам'яток архітектури уперше увійшли і пам'ятки археології, садово-паркового, монументального мистецтва та 40 щойновиявлених об'єктів культурного надбання міста.

Це була одна із перших і найпередовіших науково обґрунтованих робіт в Україні, яка за своєю складовою відповідає нормам та вимогам не тільки вітчизняного, але і європейського пам'яткоохоронного законодавства [7].

Сьогодні – традиційно сформований історичний ландшафт міста – теж об'єкт культурного надбання й у першу чергу – національного. І тому такий об'єкт повинен отримати з одного боку концептуальну стратегію економічного розвитку, а з другого – захист правового поля.

Передовим досвідом у цьому плані володіють пам'яткоохоронці таких відомих в Європі історичних міст як Відень, Грац, Зальцбург та ін. У цих містах, на територіях земель історико-культурного призначення ще з кінця минулого століття діють жорсткі законодавчі правила щодо їх використання. Контролюючими та моніторинговими органами виступають архітектурно-будівельна поліція з питань збереження об'єктів культурної спадщини та відповідні департаменти, які займаються веденням обліку пам'яток, їх використанням та моніторингом.

На початку 2007 року в австрійському місті Грац – місті всесвітньої спадщини UNESCO, увійшов в законну силу так званий Менеджмент-план щодо подальшого розвитку земель історичного середовища міста та управління його історичним ландшафтом.

У нас, на жаль, у вітчизняній пам'яткоохоронній практиці досі відсутня такого плану схема і тому, в Україні сьогодні практично неможливо забезпечити гарантії щодо збереження такого потужного національного культурного потенціалу, яким володіє Україна.

Органи судочинства, особливо в останні роки, коли активізувався

інтерес до земель історико-культурного призначення як до привабливих об'єктів інвестування, заповнені різними справами щодо вирішення конфліктних питань. Ці питання в першу чергу стосуються приватизації не тільки різних категорій об'єктів нерухомої культурної спадщини, а й „золотого запасу» держави – земель історико-культурного призначення.

На черговому з'їзді Українського Національного Комітету ICOMOS взимку 2008 року основна увага зосереджувалась саме на забезпеченні правового захисту об'єктів культурної спадщини і створенні у цьому контексті декількох секцій: правової, ландшафтно-моніторингової.

Чи вдасться це зробити, покаже час, хоча в останньому номері „Вісника» УНК ICOMOS та у інших відповідних виданнях велика увага зосереджується на публікаціях найважливіших питань та передових міжнародних, вітчизняних законодавчих актах пам'яткоохоронної сфери [30].

Україна сьогодні володіє надзвичайно потужним культурно-мистецьким потенціалом для розвитку міжнародної туристичної індустрії. Але без гарантій з дотримання міжнародних Правил збереження і використання об'єктів культурного надбання ми не зможемо забезпечити належний рівень використання цих об'єктів.

Існування „Опорного історико-архітектурного плану» із визначеними межами історичних ареалів земель історико-культурного призначення Чернівців та режимами їх використання не може виступати повноцінним гарантійним правоохоронним документом щодо забезпечення захисту історичного ландшафту Чернівців.

Хоча статус громадської консультативної ради з питань охорони культурної спадщини, до складу якої входять і представники правоохоронних органів міста, дозволив певним чином припинити цілу низку порушень Законодавства „Про охорону культурної спадщини». Але, на жаль, цей статус не зміг забезпечити чіткого контролю за здійсненням порушень в історичному середовищі. І це цілком зрозуміло, адже рада – громадська організація. Але завдяки сміливому втручання цієї ради значну кількість проектних пропозицій практикуючим архітекторам доводилось розробляти згідно вимог, указаних у Реставраційних завданнях, затверджених Державною службою охорони національної культурної спадщини України; рахуватись із вимогами ДБН – 2005 „Ремонтно-реставраційні роботи на пам'ятках культурної спадщини». Надзвичайно важливим фактом у питаннях збереження традиційного характеру дахового ландшафту

історичного середовища міста став захист черепичних дахів. Таким чином сьогодні у більшості випадків залишився збереженим традиційний характер історичного ландшафту міста Чернівців. В основному ведуться реставраційні роботи по відновленню автентичної керамічної покрівлі, а не з її заміні на нову, коли застосовуються сучасні будівельні матеріали на синтетичній основі.

Таким чином практичний досвід показує, що без відповідно налагодженого механізму правового захисту і розвитку цих земель не можливо у повному обсязі усвідомити той величезний культурний потенціал, яким володіє Україна.

Було б доречно до „Єврофутболу-2012" створити „Всеукраїнську карту культурного туризму» як це робиться у багатьох розвинутих країнах світу, позначивши на ній і Буковину із унікальним історичним містом Чернівці. Це теж би надало можливість Україні заявити про себе як про державу Європейської орієнтації.

Наприкінці свого життя відомий діяч культури, один із початківців зародження міжнародного руху пам'яткоохоронної справи у ХХ столітті Д.С.Лихачов залишив нам у спадок свої „Роздуми», в яких виклав десять знаменитих заповідей людяності пам'яткоохоронця:

1. *не убий і не починай війни;*
2. *не помисли народ свій ворогом інших народів;*
3. *не укради і не присвоюй праці брата свого;*
4. *шукай у науці тільки істину і не користуйся нею заради зла чи заради користі;*
5. *поважай думки і почуття братів своїх;*
6. *шануй батьків своїх і пращурів своїх і все створене ними зберігай і вшановуй;*
7. *шануй природу як матір свою і помічницю;*
8. *нехай праця і думки твої будуть трудом і помислами вільного творця, а не раба;*
9. *нехай живе все живе, мислиться мислиме;*
10. *нехай вільним буде все, бо все народжується вільним [15].*

Документальним підтвердженням цих думок видатного мислителя ХХ століття Д.Лихачова є „Кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів та визначних місць» Коломбо, 1993 рік та „Декларація про дотримання етичних принципів членами ICOMOS»[18].

Список літератури

1. Архітектурний ансамбль Резиденції буковинських митрополитів. ЧНУ: Чернівці, видавництво „Книги -XXI». – 2007. – 32 с., іл.;
2. Біленкова С. Музика в камені (постромантизм в архітектурі Чернівців). – Чернівці: Чернівецький фінансово-юридичний коледж, 1999. – 10 с.;
3. Біленкова С. Чернівці – духовна скарбниця європейської художньої культури. // „Персонал». Приложение № 6 (11): Актуальные проблемы формирования духовности украинского народа. Сборник научных трудов. К.: МАУП. № 3(57). – 2000. – С.48-50;
4. Беленкова С. Постромантические тенденции в архитектуре Черновиц // Матеріали IV Буковинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 125-річчю заснування Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича, 5 жовтня 2001 року, Чернівці. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – С.379-383;
5. Беленкова С. Архитектура Черновиц XIX – первой половины XX века. Исследование стилистических особенностей архитектуры города и процесса её стилевой эволюции // Автореферат на соискание ученой степени кандидата искусствоведения. – С.-Пб. 2004. – 35с.;
6. Bilenkova Svitlana. Das Phanomen des Architektonischen Erbes in Czernowitz V/Städtische Kultur und Architekturerbe in einem ethnischen Kreuzweg Europas: West-Ukraine und Moldawien. Lund – 2005. – S.81-84;
7. Біленкова С. Черновський О. Історичний ландшафт міста Чернівці у контексті прийняття „Віденською Меморандуму // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Випуск 1. К.: АртЕк, 2005. – С.22-33;
8. Вечерський В. Розроблення науково-проектної документації по місту Чернівцях. // Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: Цент Європи, 2008., Т.-II. – С.82;
9. Віденський Меморандум „Всесвітня спадщина та сьогоденна архітектура -управління історичним міським ландшафтом» // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Випуск 3. К.: АртЕк., 2008. – С.54-65;
10. Всесвітня спадщина та сучасна архітектура – управління історичним міським ландшафтом. Віденський Меморандум-2005. //Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Випуск I. К.: АртЕк., 2005. – С.12-20;
11. Давыдов А. Без памяти нет совести. Дмитрий Лихачев – о сохранности всемирного наследия.// „Новый меценат». № 9. СПб., 2006.- С.5-9;
12. Там же. С. – 8;
13. Там же. С. – 9;
14. Там же. С. – 8;
15. Там же;
16. Десять заповидей человечности из книги Д.С.Лихачева „Раздутья».// „Новый меценат», СПб., № 9 – 2006.- С. 57;

17. Дослідження та охорона історичного середовища. – К.: АртЕк, 2003. – 136 с.: іл.; 17.Коригування історико-архітектурного опорного плану і проекту зон охорони пам'яток та визначення меж і режимів використання історичних ареалів М.Чернівців.- в 2-х томах. //Державний науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень. – К.,2006. – РКП. – 150 с., 3 арк.креслеників, 128 іл. Науковий керівник і відповідальний виконавець В.Вечерський, виконавці І.Шулешко, Ю.Поштаренко, Т.Скибицька;
18. Кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів та визначних місць (Коломбо, 1993).// Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: Цент Європи, 2008., Т.-II. 2008. – С.55-57;
19. Міжнародний досвід охорони культурної спадщини та пам'яткоохоронне законодавства України. Матеріали конференції (18-19 квітня 2003 р.). – К.: Стилос, -2002. – 195 с.;
20. Найважливіші напрямки підготовки спеціалістів у галузі охорони та реставрації пам'яток, ансамблів і визначних місць (Коломбо, 1993) // Збірник міжнародних документів. – К., 2002. – С.83;
21. Охорона культурної спадщини: 36.-к міжнародних документів. К.: АртЕк, 2002. – 136 с.;
22. Перелік пам'яток та об'єктів культурної спадщини міста Чернівців станом на 01.12.2006 року. Чернівці. 2007.
23. Рішення Чернівецької міської ради від 28.02.2007 року за № 252 „Про затвердження „Коригування історико-архітектурного опорного плану і проекту зон охорони пам'яток та визначення меж і режимів використання історичних ареалів м.Чернівців.», Наказ Міністерства культури і туризму України від 16.06.2007 року за № 6-61/0/16-07;
24. Платеницька О.А. Культурна та природна спадщина світу.// Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: „Цент Європи», 2008., Т.-II. – С.46-51;
25. Правова охорона культурної спадщини: 3б. документів. – К.: Інтерграфік, 2004. – 320 с.;
26. Проект Закону „Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини». // Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: „Цент Європи», 2008. Т.ІІ.- С.58-71;
27. Соченко В. Правова база охорони та збереження нерухомої культурної спадщини України в аспекті підготовки фахівців. // Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: „Цент Європи», 2008., Т.ІІ. – С. 19-26;
28. Сердюк О. Українські об'єкти в Попередньому Списку всесвітньої спадщини. // Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: Цент Європи, 2008., Т.-II. – С.44-45;
29. Черновський О. Правовий захист культурної спадщини міста Чернівці / / Збірник наукових праць Судово-правова реформа в Україні: проблеми та перспективи. Чернівці. – 2004. – С. 222-229;
30. Яковина М. Діяльність УК ICOMOS у 2008 році та найближчі перспективи.// Вісник Українського Національного комітету ICOMOS. Львів: Цент Європи, 2008. Т.ІІ. – С.7-8.